

تروریسم هسته‌ای: «تبیین مفهومی در چارچوب عملکرد سازمان ملل متحد»

علیرضا گلشنی^۱ - حیدر باباناسب^۲ - علی باقری محمود آبادی^۳

چکیده

تروریسم هسته‌ای خطر و تهدیدی جدی برای صلح و امنیت بین‌المللی محسوب می‌شود و می‌تواند خطرناک‌ترین و شدیدترین عواقب را برای جامعه بشری به دنبال داشته باشد و بر این اساس مرگبارترین شکل از تروریسم است. سازمان ملل متحد در راستای مقابله و مبارزه با تروریسم هسته‌ای و حفظ صلح و امنیت بین‌المللی تاکنون اقدامات حقوقی گوناگونی را انجام داده است. در یکی از مهمترین این اقدامات به ابتکار مجمع عمومی و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی کنوانسیون در این زمینه در سال 2005 در مجمع عمومی سازمان ملل متحد با اجماع به تصویب رسید. این کنوانسیون مهمترین کنوانسیون سازمان ملل در خصوص تروریسم می‌باشد.

با این وصف نگارندگان این مقاله در صدد آن خواهند بود که اقدامات حقوقی سازمان ملل متحد را در سه حوزه اقدامات مجمع عمومی سازمان ملل متحد، اقدامات شورای امنیت

1- استادیار و عضو هیات علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرضا agolshani41@yahoo.com

2- دکتری علوم سیاسی و عضو هیات علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رباط کریم babanasabheidar@yahoo.com

3- کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل دانشگاه مفید قم hoghooghkade@gmail.com

سازمان ملل متحد و اقدامات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی که در راستای مبارزه با تروریسم هسته‌ای و حفظ صلح و امنیت بین‌المللی بوده است را به رشته تحریر در آورند.

واژگان کلیدی: تروریسم هسته‌ای / تبیین مفهوم / صلح و امنیت بین‌المللی / سازمان ملل متحد / شورای امنیت

مقدمه

امروزه تروریسم تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشد، به همین دلیل در صحنه بین‌المللی و در راس آن سازمان ملل متحد کنوانسیون‌ها، پروتکل‌ها، قطعنامه، اعلامیه‌ها و بیانیه‌های فراوانی برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی در این خصوص وجود دارد و این‌ها مبانی محکمی را برای مبارزه با اقدامات تروریستی فراهم آورده است. در این میان و در سال‌های اخیر تروریسم هسته‌ای به‌طور جدی مطرح گردیده و از آن به‌عنوان عامل مهم تهدیدکننده صلح و امنیت بین‌المللی نام برده می‌شود و جامعه بین‌المللی و در راس آن سازمان ملل را به فکر پیشگیری و مبارزه با آن انداخته است.

گفتار اول: بنیان تئوریک، تعریف و مفهوم تروریسم هسته‌ای

امروزه واژه تروریسم¹ برای تبیین مقاصد مختلفی بکار گرفته شده و دارای اشکال و اقسام گوناگونی می‌باشد. بر همین اساس جامعه بین‌المللی همواره نگرانی عمیق خود را گسترش اعمال تروریستی با تمام اشکال و انواع آن ابراز نموده است (غنی‌لو، 1389: 19). پس از بیان این مبانی، به ارائه تعاریف نویسندگان و حقوقدانان و نیز تعریف تروریسم هسته‌ای در اسناد بین‌المللی پرداخته می‌شود:

بند اول - تعاریف نویسندگان و حقوقدانان بین المللی

در خصوص تعریف این اصطلاح، نویسندگان و حقوقدانان داخلی و بین المللی تعاریف متعددی را بیان نموده اند. پیتز کرامر^۱ تروریسم هسته ای را استفاده یا تهدید به استفاده از ابزار و سلاح های هسته ای توسط اشخاص (علاوه بر دولت ها) به منظور اهداف غیرقانونی می داند (کرامر، 146:1377). از نظر چارلز فرگوسن^۲ که از صاحب نظران بزرگ عرصه تروریسم هسته ای می باشد، تروریسم هسته ای مفهومی است که فقط به استفاده گروه های تروریستی از وسایل انفجاری هسته ای محدود نمی گردد، بلکه در مفهوم وسیع شامل اعمال گسترده ای چون سرقت سلاح هسته ای و مواد رادیو اکتیو به منظور ساخت بمب کثیف^۳ و حمله و خرابکاری در تاسیسات هسته ای به منظور آزاد سازی مواد رادیو اکتیو نیز می شود (Bokhari, 2006: 31).

بند دوم - تروریسم هسته ای در اسناد بین المللی

اولین سند بین المللی که به طور خاص به تروریسم هسته ای می پردازد، کنوانسیون بین المللی مبارزه با اعمال تروریسم هسته ای 2005 است^۴ (www.un.org/usa, 1389/6/20).^۵ سند بین المللی دیگری که به طور غیرمستقیم به تروریسم هسته ای اشاره دارد، کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته ای^۶ می باشد، مواد هسته ای که در این کنوانسیون مورد حمایت و حفاظت

1- مدیر جنایی سرویس فدرال پلیس قضایی آلمان که بخش مربوط به قاچاق مواد رادیواکتیو و مواد شیمیایی را اداره می نموده است.

2- Charles Ferguson

3- بمب کثیف نوعی سلاح انفجاری است که در آن از یک انفجار غیر هسته ای برای پراکنده نمودن مواد هسته ای و پرتوزا و نیز آلوده کردن محیط استفاده می شود.

4- International Convention for Preventing of Act of Nuclear Terrorism 2005, UN Doc A/RES/59290 (15 April 2005).

5- برای مشاهده متن فارسی این سند بین المللی رجوع کنید به: اسناد بین المللی، کنوانسیون مبارزه با اقدامات تروریسم هسته ای، ترجمه علی رضا ابراهیم گل و قمری وفا، مجله حقوقی مرکز امور حقوقی بین المللی معاونت حقوقی ریاست جمهوری، 1387، شماره 38.

6- Convention on the physical Protection of Nuclear Material . 1980.(CPPNM).

واقع شده، عبارتند از: پلوتونیوم، اورانیوم 235، و سوخت های پرتوافکن¹ (عالی پور، 1384: 594).

گفتار دوم: اقدامات حقوقی سازمان ملل متحد در مبارزه با تروریسم هسته ای

منظور اقداماتی است که توسط منشور سازمان ملل متحد در جهت حفظ صلح و امنیت بین المللی و توسط ارکان اصلی سازمان مانند مجمع عمومی، شورای امنیت و سازمان تخصصی وابسته به آن یعنی آژانس بین المللی انرژی اتمی در جهت مبارزه با تروریسم هسته ای و به تبع آن حفظ صلح و امنیت بین المللی اتخاذ گردیده است که در ادامه به تفکیک به بررسی اقدامات و تلاش های آن ها در این زمینه پرداخته می شود:

بند اول - اقدامات مجمع عمومی سازمان ملل متحد

تاکنون کنوانسیون های بین المللی ضد تروریسم متعددی توسط مجمع عمومی تصویب شده است، در زمینه مبارزه با تروریسم هسته ای، مجمع عمومی مبادرت به تصویب دو کنوانسیون نموده که در ادامه به بررسی این دو سند بین المللی توجه می شود:

الف - کنوانسیون حفاظت فیزیکی از مواد هسته ای 1980²

هدف نهایی کنوانسیون جلوگیری از انجام آشکار یا پنهانی اقدامات غیرمجاز نسبت به تاسیسات هسته ای و مواد هسته ای می باشد.³ این سند بین المللی در حال حاضر دارای 23

1 - Irradiated Fuel .

2 - Convention on the physical Protection of Nuclear Material.(CPPNM)

3 - J. Sedlacek and L. Bartak , "The Physical Protection of Nuclear Material and Nuclear Facilities in the Czech Republic " , in [www.eurosafe-forum.org/files/pe.pdf\(1390/3/2\)](http://www.eurosafe-forum.org/files/pe.pdf(1390/3/2)).

ماده و 136 عضو می باشد. این کنوانسیون مجموعه ای از استانداردهای لازم برای امنیت مواد هسته ای به عنوان بخشی از اقدام سازمان سازمان ملل متحد برای مبارزه با تروریسم در سطح بین المللی محسوب می شود.¹ کنوانسیون مذکور به دنبال جلوگیری و مبارزه با جرایم مربوط به مواد هسته ای در سراسر جهان و نیز تسهیل همکاری میان کشورها در این خصوص می باشد.²

ب- کنوانسیون بین المللی مبارزه با اقدامات تروریسم هسته ای

کنوانسیون بین المللی مبارزه با اقدامات تروریسم هسته ای سیزدهمین سند بین المللی در زمینه مبارزه با اقدامات تروریستی است. متن کنوانسیون از 14 سپتامبر 2005 برای امضا در اختیار کشورها قرار گرفته که با امضای حداقل 22 کشور لازم الاجرا می شد.³ این سند بین المللی در 7 ژولای 2007 و پس از اخذ بیست و دومین امضاء لازم الاجرا گردید. کنوانسیون مشتمل بر 28 ماده می باشد.

بند دوم- اقدامات آژانس بین المللی انرژی اتمی

آژانس بین المللی انرژی اتمی⁴ در چارچوب سازمان ملل متحد فعالیت نموده و هدف کلی از فعالیت های آژانس، برقراری امنیت هسته ای می باشد. آژانس برای دستیابی به این هدف اقدام به تشویق کشورها به پایبندی آن ها به اسناد بین المللی الزام آور و غیر الزام آور؛ تهیه دستورالعمل ها و توصیه هایی قابل قبول برای جامعه بین المللی و نیز ارائه خدمات مربوط به

1 -Paige Willan , "The Convention on the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism: an old solution to a new problem" , Georgetown Journal of International Law , Volume. 39, Number .3, Spring 2008.

2 -Walter Gehr , "The Universal Legal Framework Against Nuclear Terrorism" , in www.oecd-nea.org/law/nlb.pdf.(1390/2/20).

3- Report Nuclear Security - Measures to Protect Against Nuclear Terrorism , Progress Report and Nuclear Security Plan for 2006-2009 , Report by the Director General . GC(49)/17, 23 September 2005 . para 16 .

4- International Atomic Energy Agency (IAEA).

ارزیابی، آموزش، تجهیزات و مشاوره فنی و ارائه یا تسهیل تبادل اطلاعات و خدمات مربوطه به آن به کشورهای درخواست کننده نموده است.¹

بند سوم- اقدامات حقوقی شورای امنیت

شورای امنیت تاکنون در خصوص مسائل مرتبط با تسلیحات هسته‌ای و عدم گسترش آن قطعنامه‌های متعددی صادر نموده که از آن جمله می‌توان به قطعنامه‌های 687 و 1172 و 1373 و 1540 اشاره نمود. اما دو قطعنامه شورای امنیت به طور مشخص به عملیات تروریستی با توسل به تسلیحات کشتار جمعی از جمله اقدامات تروریستی هسته‌ای می‌پردازد.

الف- قطعنامه 1373 سال 2001

به دنبال وقوع حوادث تروریستی 11 سپتامبر در ایالات متحده آمریکا، شورای امنیت این قطعنامه را به تصویب رسانده و همه کشورهای عضو سازمان ملل متحد را تحت فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد ملزم به اتخاذ اقدامات خاص و ویژه برای مبارزه با تروریسم نمود.²

ب- قطعنامه 1540 سال 2004

این قطعنامه در تاریخ 28 آوریل 2004 و پس از حملات 11 سپتامبر سال 2001 و بحث‌های مربوط به شبکه قاچاق هسته‌ای عبدالقدیر خان در شورای امنیت تصویب شد. قطعنامه مذکور

1- Report Nuclear Security - Measures to Protect Against Nuclear Terrorism , Progress Report and Nuclear Security Plan for 2006-2009 , Report by the Director General , GC(49)/17, 23 September 2005 . para 2 .

2- Nuclear Security - Measures to Protect Against Nuclear Terrorism, Board of Governors, General Conference, GOV/2004/50-GC(48)/6, Date: 11 August 2004.para.35.

مجموعه ای جدید و عملی از ابزارها لازم برای جلوگیری از گسترش سلاح های هسته ای در جنوب آسیا و همچنین در سایر نقاط جهان است.¹

نتیجه گیری

هدف ابتدایی این نوشتار، آشنایی و شناخت هر چه بیشتر تروریسم هسته ای می باشد. بر اساس یافته های نوشتار حاضر، تروریسم هسته ای یک خطر فراگیر بوده و نیازمند الزامات کلی و دایمی کشورهاست. در حال حاضر جامعه بین المللی و در راس آن سازمان ملل متحد آمادگی لازم برای مبارزه با تروریسم هسته ای را دارا می باشد، همچنین مبارزه با تروریسم هسته ای مورد وفاق و موافقت همه کشورها بوده و یک اصل تلقی می شود و این موضوع پذیرفته شده که تروریسم هسته ای تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت بین المللی است. بر این اساس سازمان ملل متحد، نقطه محوری غیرقابل انکاری برای مبارزه با تروریسم هسته ای است. برای مبارزه موثرتر سازمان ملل متحد با تروریسم هسته ای، توجه به راهکار های زیر می تواند مثمر ثمر واقع شود:

1- اقدامات و طرح های اجرایی سازمان ملل در راستای مبارزه با تروریسم هسته ای نباید بر ضد هیچ کشوری موضع گیری نماید و در این راستا باید از سیاست های دوگانه هسته ای در قبال کشورها خودداری شود.

2- آژانس بین المللی انرژی اتمی باید به عنوان ناظر بر طرح های مبارزه با تروریسم هسته ای نظارت داشته تا با استفاده از کارشناسان خود بر اجرای این طرح نظارت عالی را اعمال نماید.

1 -ReshmiKazi , "Nuclear Terrorism and UN Resolution 1540:A South Asian Perspective" , in [www.stanleyfoundation.org/publications/working\(1390/2/25\)](http://www.stanleyfoundation.org/publications/working(1390/2/25)) .

3- نکته مهم در مبارزه با تروریسم هسته ای اختصاص بودجه و منابع مالی و علمی کافی به برنامه های امنیت هسته ای می باشد زیرا که بودجه و پرسنل کافی باعث گسترش فعالیت های موجود در راستای امنیت هسته ای می شود.

4- موفقیت طرح های اجرای مبارزه با تروریسم هسته ای به اجرای سیاست هماهنگ و متوازن هسته ای بر اساس پیمان منع تولید و گسترش سلاح های هسته ای بستگی دارد.

بر اساس این نتایج، سازمان ملل متحد، مرجعی بی‌بدیل در فراهم آوردن محلی برای تمام‌اعضای جامعه جهانی جهت اتخاذ رویکرد جهانی برای مقابله با موضوع تروریسم هسته ای و به تبع آن حفظ صلح و امنیت بین‌المللی می باشد.

منابع

ابراهیم گل، علی رضا و قمری وفا. (1387)، «اسناد بین الملل، کنوانسیون مبارزه با اقدامات تروریسم هسته ای»، مجله حقوقی مرکز امور حقوقی بین‌المللی معاونت حقوقی ریاست جمهوری، شماره 38.

عالی پور، حسن. (1384)، «تروریسم هسته ای»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال نهم، شماره سوم.

غنی‌کله لو، کیوان. (1389)، «تروریسم هسته ای»، تهران، خرسندی، چ دوم.

کرامر، پیتر. (1377)، «تهدید بز هکاری هسته ای»، ترجمه روح الله کرد علیوند، مجله حقوقی دادگستری، شماره 25.

منشور سازمان ملل متحد.

مهماندار، محمد رضا. (1387)، «مقابله با تروریسم هسته ای یک پاسخ معاهداتی»، مجله حقوقی مرکز امور حقوقی بین المللی معاونت حقوقی ریاست جمهوری، شماره 38.

Bokhari , Sarah (2006) “The United States dealings with nuclear terrorism: cooperation from prevention “ , ISYP Journal on Science and World Affairs, Vol. 2, No. 1.

Ferguson , Charles D and William C. Potter (2005)The Four Faces of Nuclear Terrorism, new york,london,routledge.

Kazi ,Reshmi , "Nuclear Terrorism and UN Resolution 1540:A South Asian Perspective" , inwww.stanleyfoundation.org/publications.

Walter Gehr ,” The Universal Legal Framework Against Nuclear Terrorism” , in www.oecd-nea.org/law/nlb.pdf.

Nuclear Security - Measures to Protect Against Nuclear Terrorism, Board of Governors, General Conference, GOV/2004/50-GC(48)/6, Date: 11 August 2004.

Nuclear security , Resolution adopted on 24 September (2010) during the eleventh plenary meeting , General Conference , Report by the Director General, GC(54)/RES/8.

Nuclear Terrorism: Identifying and Combating the Risks , International Conference on Nuclear Security by IAEA Director General Dr Mohamed Elbaradei , In www.geopolitis.net.

Report Nuclear Security - Measures to Protect Against Nuclear Terrorism (2005) Progress Report and Nuclear Security Plan for 2006-2009 , Report by the Director General . GC(49)/17.

Willan , Paige (2008) “The Convention on the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism: an old solution to a new problem” , Georgetown Journal of International Law , Volume. 39, Number. 3.

www.un.org/usa.

www.definition-of.net/most-searched-words.aspx?lang=en